

Терещенко Г. М.,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу економіко-математичного
моделювання та інформаційно-аналітичного забезпечення
фінансово-економічних досліджень Науково-дослідного
фінансового інституту Академії фінансового управління
Міністерства фінансів України,

Топчій Ю. В.,

аспірантка Науково-дослідного фінансового інституту
Академії фінансового управління Міністерства фінансів України

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Розглянуто становлення та розвиток вітчизняного кредитного ринку. Досліджено проблеми функціонування небанківських кредитних установ, зокрема основну увагу приділено питанням розвитку кредитних спілок в Україні. Окреслено напрями удосконалення функціонування кредитних спілок в Україні.

Ключові слова: кредитний ринок, небанківські кредитні установи, кредитні спілки, фінансові посередники.

Ринкова трансформація економіки України передбачає створення стабільного кредитного ринку як сектору ринкової економіки, основним призначенням якого є посередництво у переміщенні фінансових ресурсів від їх власників до користувачів. Найуживанішою вітчизняною класифікацією фінансових посередників є поділ їх на дві групи: банківські та небанківські установи.

Відповідно до Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” усі фінансові посередники визначаються як фінансові установи. До фінансових установ України належать банки, кредитні спілки, ломбарди, інститути спільного інвестування, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди та деякі інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Банки — провідні фінансові установи, на які припадає найбільша частка у перерозподілі позичкових капіталів; вони беруть участь у формуванні пропозиції грошей і безпосередньо впливають на економічне зростання в країні, надають широке коло банківських послуг.

Однак важливим підґрунтям економічного зростання є розширення спектра фінансових послуг через визнання ролі небанківських фінансових установ, які володіють внутрішніми інвестиційними ресурсами, що вливаються у вітчизняну економіку. Серед небанківських фінансових установ, які визнані на державному рівні кредитними фінансовими установами й активно діють на кредитному ринку, особливо у споживчому секторі та, деякою мірою, у секторі мікrokредитування малого бізнесу, вирізняють кредитні спілки.

Слід також зазначити, що в Україні сектор небанківських фінансових інститутів досі комплексно не сформований. Триває процес його станов-

лення. Основним чинником, що обмежує трансформацію грошових заощаджень у інвестиції й гальмує економічне зростання в Україні, є нерозвинутість інфраструктури фінансового ринку. В умовах поглиблення фінансової кризи банківської системи в Україні особливого значення набуває питання розвитку небанківських фінансових інститутів, які мають забезпечити повноцінне функціонування фінансової інфраструктури, що є запорукою економічного зростання.

Усі провідні школи та напрями економічної думки другої половини ХХ ст. приділяють значну увагу аналізу діяльності фінансових посередників та функціонуванню кредитного ринку. Вагомий внесок у теорію їх функціонування зробили О. Вільямсон, Дж. Герлі, А. Гершенкрон, Р. Голдсміт, Р. Левін, Ф. Мишкін, Б. Фрідман та ін. Дослідженню проблем становлення і розвитку кредитного ринку та інституту фінансового посередництва в умовах перехідної економіки присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців: О. Василика, Н. Внукової, Б. Івасіва, В. Корнеєва, М. Крупки, Б. Луціва, І. Лютого, І. Малого, А. Мороза, С. Науменкової, А. Пересади, М. Савлука, В. Ходаківської, В. Шелудько та ін. Водночас потребують подальшого дослідження питання становлення та розвитку учасників кредитного ринку, зокрема кредитних спілок.

Становлення небанківських фінансових інститутів в Україні, як і в інших пострадянських країнах, розпочалося у складних макроекономічних умовах. Період після проголошення незалежності характеризувався макроекономічною нестабільністю, зумовленою чинниками, які сформувалися за умов командно-адміністративної економіки, та тими, що пов'язані з ринковою трансформацією вітчизняної економіки. Акцент робився на розвитку і регулюванні банківської системи, що відображалось і на законодавчому рівні. Натомість формування небанківського фінансового сектору відбувалось хаотично, без відповідного нагляду з боку держави та практично за відсутності нормативно-правової бази.

У своїй діяльності кредитні спілки керуються Законом України “Про кредитні спілки”. Він передбачає організаційні, правові та економічні засади створення та діяльності кредитних спілок, права та обов'язки членів, державне регулювання і нагляд за діяльністю¹. До прийняття цього Закону законодавче поле вирізнялося недосконалістю. Воно складалося з двох нормативних актів: Тимчасового положення про кредитні спілки в Україні, затвердженого Указом Президента у вересні 1993 р., та Типового статуту кредитної спілки, погодженої постановою Правління НБУ у лютому 1994 р.

До фінансово-економічної кризи в Україні досить динамічно розвивалися небанківські кредитні установи, зокрема кредитні спілки. Так, протягом 2005–2008 рр. кількість кредитних спілок мала тенденцію до постійного збільшення, що свідчило про розвиток системи кредитної кооперації та мікrokредитування в Україні. Зокрема, у 2005 р. було зареєстровано 723 кредитні спілки (КС); у 2006 р. – 764 КС, що становить 105,7 % кількості КС, зареєстрованих у попередньому році; у 2007 р. – 800 КС, що

¹ Про кредитні спілки : закон України від 20.12.2001 № 2908-III.

свідчить про зростання їх кількості на 4,7 % порівняно з даними попереднього року; у 2008 р. – 829 КС, що складає 103,6 % кількості КС, зареєстрованих у попередньому році.

Однак у 2009 р. їх кількість зменшилася проти попереднього року на 74 од., або на 8,9 %. Це пояснюється, передусім, наслідками проявів світової фінансової кризи, у результаті чого відбулося істотне погіршення платоспроможності кредитних установ, зумовлене посиленням контролю з боку Держфінпослуг України, зокрема, вжиття заходів до кредитних установ, які систематично не виконували його вимог і рекомендацій.

Разом зі зменшенням кількості кредитних установ у 2009 р. порівняно з попередніми періодами відбувається й уповільнення рівня їхньої ділової активності та значне зниження темпів приросту показників діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності кредитних спілок

Показник	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість зареєстрованих КС	723	764	800	829	755
Темпи зростання, % до попереднього року		105,7	104,7	103,6	91,1
Кількість членів КС, тис. осіб	1236,0	1791,4	2391,6	2669,4	2190,3
Темпи зростання, % до попереднього року		144,9	133,5	111,6	82,1
Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках, тис. осіб	78,8	103,0	245,3	164,0	117,0
Кількість членів КС, які мають діючі кредитні договори, тис. осіб	496,5	566,1	561,5	578,1	423,6
Загальні активи, млн грн	1939,5	3241,2	5261,0	6064,9	4218,0
Темпи зростання, % до попереднього року		167,1	162,3	115,3	69,5
Капітал, млн грн	668,5	1097,9	1552,0	1714,0	765,8
Темпи зростання, % до попереднього року		164,2	141,4	110,4	44,7
Кредити, надані членам КС (залишок на кінець періоду), млн грн	1438,5	2596,7	4 512,3	5 572,8	3909,1
Темпи зростання, % до попереднього року		180,5	173,8	123,5	70,1
Внески членів КС на депозитні рахунки (залишок на кінець періоду), млн грн	1137,6	1926,5	3451,2	3951,1	2959,3
Темпи зростання, % до попереднього року		169,3	177,3	114,5	74,9

Джерело: звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

Станом на 31 грудня 2009 р. кількість членів кредитних спілок становила 2190,3 тис. осіб, з яких 423,6 тис. осіб, або 19,3 % – члени КС, які мають діючі кредитні договори, та 117 тис. осіб (5,3 %) – члени спілок, які мають внески (вклади) на депозитних рахунках.

На фоні загального зростання кількості членів кредитних спілок (з 1,2 млн осіб у 2005 р. до 2,2 млн осіб у 2009 р.) частка громадян, які мають

внески на депозитні рахунки у КС, за 2008–2009 рр. зменшилася з 245,3 тис. до 117 тис. осіб.

Загалом, система кредитних спілок України станом на 31 грудня 2009 р. демонструвала зниження показників діяльності порівняно з минулими періодами. Попри зростання загального обсягу активів кредитних спілок упродовж 2005 – 2008 рр. цей показник на кінець 2009 р. зменшився на 30,5 % порівняно з аналогічним періодом 2008 р., а загальний обсяг капіталу за цей період зменшився на 55,3 %.

Внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки за той самий період зменшилися на 25 %, а кредити, надані членам кредитних спілок, відповідно, на 30 %.

Загальна сума заборгованості 423,6 тис. членів кредитних спілок, які мали діючі (станом на 31 грудня 2009 р.) кредитні договори, складала 3909,1 млн грн, тобто в середньому кожен член-позичальник кредитної спілки на кінець періоду мав 9,2 тис. боргу за кредитом.

Згідно з даними Держфінпослуг, кредитування кредитними спілками своїх членів збільшувалося кожного року. Однак у 2009 р. на 65 % скоротився обсяг кредитних операцій проти 2008 р., а залишок наданих кредитів членам кредитних спілок на кінець періоду – на 30 %.

Панічні настрої серед вкладників кредитних спілок на початку фінансової кризи спричинили масовий відплив депозитів: за 2008–2009 рр. кількість вкладників зменшилася на 52,3 % (з 245,3 до 117 тис. осіб), у той час, як кількість позичальників – на 24,6 % (з 561,5 до 423,6 тис. осіб), що спричинило дисбаланс кредитного та депозитного портфелів.

Характерною ознакою нинішньої ситуації в кредитно-фінансовій системі є те, що позичальники мають великі обсяги заборгованості перед кредитними спілками, яким вкрай важко розв'язати цю проблему традиційними методами (працюючи індивідуально з кожним проблемним кредитом), оскільки чисельність боржників вимірюється сотнями, а іноді й тисячами. Зважаючи на такі обставини, кредитні спілки активно користуються послугами колекторських компаній, бюро та агентств.

Протягом 2005–2009 рр. кредитна структура за видами кредитів не зазнала великих змін. За обсягами наданих кредитів найбільшим попитом користуються кредити на споживчі потреби. Слід зауважити, що у 2009 р. кредитні спілки, враховуючи низьку платоспроможність позичальників, значно зменшили обсяги кредитування, ввели більш жорсткі умови для надання кредитів та санкції в разі неповернення їх позичальниками.

На кінець 2008 р. сума внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки становила 3951,1 млн грн та з початком 2009 р. суттєво зменшилася (на 25 %).

Проведений аналіз діяльності кредитних спілок у розрізі регіонів протягом 2005–2009 рр. свідчить, що найбільша кількість кредитних спілок сконцентрована у м. Києві (72), Луганській (52), Донецькій (44), Одеській (38), Черкаській (35), Львівській (32) та Харківській (31) областях. Лідерами за обсягом наданих кредитів у 2009 р. є кредитні спілки, зареєстровані в Одеській області та м. Києві.

За кількістю членів кредитних спілок лідером є Одеська область – 527 883 осіб, або 24,1 % загальної кількості по Україні, у тому числі 45 616 (10,8 %) осіб мають чинні кредитні договори. Основні показники діяльності кредитних спілок цього регіону також є вищими порівняно з іншими регіонами України. Так, залишки по наданих кредитах в Одеській області склали 765,6 млн грн (19,6 %), а залишки по внесках на депозитні рахунки – 843,9 млн грн (28,5 %).

Однак, як зазначають науковці, певною особливістю і проблемою діяльності кредитних спілок в Україні є той факт, що лише незначна їх кількість володіє активами понад 5 млн грн, переважна ж більшість має активи менше 1 млн грн.

Стосовно динаміки показників діяльності кредитних спілок слід зазначити, що в 2009 р. їх кількість зменшилася, тоді як протягом попередніх років вона постійно збільшувалась. У I півріччі 2010 р. тенденція до зменшення кількості кредитних спілок зберігається.

Результати діяльності кредитних установ за I і II кв. 2010 р. та динаміка основних показників діяльності кредитних установ за I і II кв. 2009 р. наведені в табл. 2. Так, станом на 31 березня 2010 р. у Державному реєстрі фінансових установ містилась інформація про 728 кредитних спілок (за аналогічний період 2009 р. – 828 спілок), а станом на 30 червня 2010 р. – 702 кредитні спілки (за аналогічний період 2009 р. – 821 КС). Водночас у 2010 р. відбувається й уповільнення рівня ділової активності та значне зниження темпів приросту показників діяльності кредитних спілок.

Таблиця 2

Динаміка показників діяльності кредитних спілок у I півріччі 2010 р.

Показник	Станом на				Темпи приросту, %	
	31.03.09	30.06.09	31.03.10	30.06.10	31.03.10 порівняно з 31.03.09	30.06.10 порівняно з 30.06.09
Кількість зареєстрованих КС	828	821	728	702	-12,1	-14,5
Кількість членів КС, тис. осіб	2124,7	2151,6	1565,1	1520,6	-26,3	-29,3
Активи, млн грн	4719,7	4618,1	2992,2	2983,5	-36,6	-35,4
Капітал, млн грн	1248,7	1149,6	651,2	954,4	-47,8	-17,0
Кредити, надані членам КС (залишок на кінець періоду), млн грн	4253,2	4121,3	2817,2	2743,2	-33,8	-33,4
Внески членів КС на депозитні рахунки (залишок на кінець періоду), млн грн	3127,1	3122,7	1936,2	1662,3	-38,1	-46,8

Джерело: Звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

У I півріччі 2010 р. спостерігається і зменшення кількості членів кредитних спілок (з 1565,1 тис. осіб станом на 31 березня 2010 р. до 1520,6 тис. осіб на кінець червня 2010 р.).

У системі кредитних спілок України у I півріччі 2010 р. спостерігалася зниження усіх показників діяльності порівняно з минулим роком. Так, загальний обсяг активів кредитних спілок (станом на 31 березня 2010 р.) зменшився на 36,7 % проти аналогічного періоду 2009 р., станом на 30 червня 2010 р. ця тенденція зберігалася.

Загальний обсяг капіталу кредитних спілок (станом на 31 березня 2010 р.) також зменшився на 47,8 % порівняно з аналогічним періодом 2009 р.

За I кв. 2010 р. кредитний портфель скоротився на 33,2 % проти аналогічного періоду минулого року. Незважаючи на значне скорочення обсягів кредитування кредитними спілками, як і в попередні роки, найбільший попит мають споживчі кредити.

Зміна структури економіки зумовлює необхідність подальшого розвитку всіх сегментів фінансового ринку і, зокрема, формування розвинутої системи кредитної кооперації, яка сприяє підвищенню рівня довіри населення до фінансової системи держави, створює умови для сталого економічного зростання.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.06.2006 № 321-р було схвалено Концепцію розвитку системи кредитної кооперації України, згідно з якою система кредитної кооперації включає такі елементи:

- 1) кредитні спілки, що безпосередньо надають фінансові послуги своїм членам;
- 2) інфраструктура, яка забезпечує належний рівень фінансової, системної та організаційної інтеграції кредитних спілок;
- 3) сервісна інфраструктура, об'єкти якої перебувають у власності кредитних спілок або під їхнім контролем та забезпечують надання відповідних послуг.

Кредитні спілки першого рівня (ті, що безпосередньо надають фінансові послуги споживачам – своїм членам) повинні створити належні законодавчі та інституціональні умови для проведення ефективного кредитування, передусім у сільській місцевості та малих містах, у тому числі іпотечного кредитування і кредитування суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, надання послуг у здійсненні розрахунків для своїх членів.

Досягнення поставленої мети має супроводжуватися такими законодавчими змінами:

- надання права набуття членства в кредитній спілці суб'єктам малого підприємництва та фермерським господарствам з установами асоційованого членства, що передбачає отримання послуг кредитної спілки, але не дає змоги брати участь у її управлінні;
- доповнення переліку видів фінансових послуг, які кредитні спілки можуть надавати своїм членам, зокрема з оплати за їх дорученням товарів (робіт, послуг) та факторингу;

- надання кредитним спілкам права придбавати державні та іпотечні цінні папери, перелік яких встановлюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, а також здійснювати прийом вкладів від членів кредитних спілок та надання їм кредитів в іноземній валюті.

До другого рівня належать об'єднані кредитні спілки та кооперативні банки, що забезпечують кредитним спілкам доступ до необхідних фінансових ресурсів як шляхом їх перерозподілу у межах системи кредитної кооперації, так і залучення відповідних ресурсів із зовнішніх джерел. Через кооперативні банки можуть здійснюватися рефінансування, диверсифікація ризиків, доступ до міжбанківської системи розрахунків, перекази коштів у межах небанківських платіжних систем.

У цьому аспекті на законодавчому рівні необхідно: визначити, що засновниками кооперативних банків, які утворюються за участю кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок, можуть бути лише кредитні спілки; установити можливість заснування кредитними спілками регіональних і міжрегіональних кооперативних банків; надати право створювати об'єднані кредитні спілки лише на базі членства в асоціаціях кредитних спілок.

Установи другого рівня системи кредитної кооперації можуть утворювати третій рівень – центральні кооперативні банки та/або об'єднані кредитні спілки.

З метою захисту кредитних спілок від ризиків недостатньої ліквідності, низької платоспроможності або неналежного фінансового стану слід створити єдину загальнонаціональну систему стабілізації та фінансового оздоровлення кредитних спілок, а також систему гарантування вкладів членів кредитних спілок. Для цього відповідний механізм має впроваджуватися шляхом створення законодавчих та інституціональних умов.

Організаційна інтеграція системи кредитної кооперації забезпечується формуванням потужних асоціацій кредитних спілок, функціонування яких сприятиме розробленню та запровадженню єдиних правил поведінки на ринку кооперативного кредитування, професійних і технологічних стандартів діяльності кредитних спілок.

Для захисту прав членів кредитних спілок на базі асоціацій кредитних спілок можуть утворюватися третейські суди, які розглядають спори між кредитними спілками та їх членами. У законодавстві повинна передбачатися можливість членства кредитних спілок у всеукраїнських асоціаціях як безпосередньо, так і через членство в місцевих асоціаціях, що входять до складу таких асоціацій.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку організаційної інтеграції є формування єдиної саморегульованої організації кредитних спілок у формі всеукраїнської асоціації, якій можуть бути делеговані відповідні повноваження з боку Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. Установи сервісної інфраструктури повинні надавати послуги кредитним спілкам та об'єднаним кредитним спілкам, а також кооперативним банкам у сфері навчання, консультаційного супроводження, інформа-

ційних технологій, організації обігу кредитних історій позичальників, мінімізації фінансових ризиків, аудиту, управління ліквідністю.

Слід зауважити, що процес зародження й розвитку кредитних спілок в Україні відбувався значною мірою стихійно. Виникаючи й функціонуючи самостійно, без належного нагляду з боку держави, кредитні спілки, з одного боку, проводили діяльність, яка не завжди відповідала кооперативним принципам і гарантувала безпеку залучених від членів коштів, а з другого — стикалися з низкою проблем, самостійне розв'язання яких є надто дорогим або взагалі неможливим.

Сьогодні, незважаючи на кількість зареєстрованих кредитних спілок (станом на 30 червня 2010 р. в Україні було зареєстровано 702 кредитні спілки), визнати їхню діяльність ефективною вкрай складно.

Серед негативних факторів розвитку кредитних спілок варто виокремити такі:

- недостатній рівень капіталізації кредитних спілок для належного виконання їхніх зобов'язань перед членами;
- відсутність діючої інфраструктури фінансової й технічної підтримки ефективної діяльності кредитних спілок;
- відсутність ефективного механізму захисту прав членів кредитних спілок, у тому числі системи гарантування вкладів;
- існування значної кількості кредитних спілок, які не дотримуються основних принципів міжнародного кооперативного руху й вимог щодо захисту прав їхніх членів;
- низький рівень професійної діяльності й технічної оснащеності переважної більшості кредитних спілок².

Для вирішення кола проблемних питань, які постали перед кредитними спілками, потрібно здійснити низку нагальних заходів, спрямованих на їхню стабілізацію та фінансове оздоровлення і, відповідно, підвищення конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

З метою підвищення рівня захисту фінансових ресурсів вкладників необхідно створити ефективну систему страхування (гарантування) вкладів від фінансових ризиків. Виконання зазначених завдань пов'язане з удосконаленням фінансових нормативів, які мають вплинути на зменшення ризиків, притаманних діяльності кредитних спілок, та стати на заваді маніпуляціям недобросовісних посадових осіб з фінансовими ресурсами кредитних спілок.

Для запобігання оформленню фіктивних кредитів доцільно рекомендувати кредитним спілкам запроваджувати норматив забезпеченості кредитів: встановлювати ліміт незабезпеченого розміру кредиту залежно від суми документально підтвердженого доходу позичальника. Якщо сума кредиту більша від встановленого ліміту — видача кредиту має здійснюватися лише за його забезпеченості у вигляді застави, іпотеки, страхування. За таких умов

² Терещенко Г. М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г. М. Терещенко // Фінанси України. — 2009. — № 5. — С. 87–94.

фіктивне кредитування стане витратним та небезпечним з точки зору втрати наданого забезпечення³.

Дослідниками висловлюються думки про доцільність встановлення верхньої межі кредитів у загальній сумі активів кредитної спілки на рівні 85 % загальної суми активів. В основу цього показника покладено норматив обсягу резервного капіталу, який має формуватися кредитною спілкою до досягнення ним 15 % розміру активу. Оскільки резервний капітал має виконувати природну функцію резерву коштів, за рахунок яких кредитна спілка була б спроможна виконати свої зобов'язання, логічним є формування кредитною спілкою не менш 15 % активів в інших формах, ніж кредити. Введення вказаного нормативу дозволить зменшити кредитні ризики кредитних спілок та підвищить їх платоспроможність⁴.

У сучасних умовах нагальною потребою є формування єдиної бази позичальників шляхом створення бюро кредитних історій. Кредитні спілки також досить часто стикаються з недобросовісними позичальниками і проблемами неповернених кредитів, що не сприяє їх розвитку. Створення і подальший розвиток бюро кредитних історій уможливить зменшення кількості прострочених і неповернених кредитів.

Не втратило актуальності й питання формування установ сервісної інфраструктури, які повинні надавати послуги кредитним спілкам і об'єднаним кредитним спілкам у сфері навчання, консультаційного супроводження, інформаційних технологій, організації доступу до кредитних історій позичальників, мінімізації фінансових ризиків, аудиту, управління ліквідністю.

Необхідно прискорити процес утворення потужних асоціацій, діяльність яких сприятиме розробленню й запровадженню єдиних правил поведінки на ринку кооперативного кредитування, професійних і технологічних стандартів діяльності, піднесенню іміджу й довіри до кредитних спілок. Одним із пріоритетних напрямів розвитку організаційної інтеграції є формування єдиної саморегулювальної організації кредитних спілок у формі всеукраїнської асоціації спілок.

Водночас на сьогодні потрібно запровадити жорсткішу систему нагляду й контролю за дотриманням й виконанням основних показників діяльності кредитних спілок. У разі невиконання встановлених нормативів і неусунення порушень протягом певного проміжку часу необхідно застосовувати санкції та відкривати процедуру поглинання потужнішими спілками, що приведе до природного укрупнення спілок та підвищення їх конкурентоспроможності в майбутньому.

На думку багатьох вчених, розбудову обслуговуючої інфраструктури кредитної кооперативної системи доцільно починати саме в межах облас-

³ Семчук О. В. Кредитні спілки як інструмент економічного зростання в Україні: проблеми розвитку та напрями реформування / О. В. Семчук, А. А. Чорна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61136.doc.htm.

⁴ Волкова О. Удосконалення регулювання діяльності кредитних спілок України / О. Волкова // Економіст. – 2009. – № 8. – С. 44–45.

них асоціацій, таким чином забезпечуючи її автономність, гнучкість і доступність для безпосередніх споживачів допоміжних послуг – кредитних спілок. Основними напрямками розбудови допоміжної інфраструктури є створення стабілізаційного фонду, бюро кредитних історій, агенції з роботи з проблемними кредитами, страхової компанії, аудиторського бюро й освітнього центру.

Науковці вважають, що всі запропоновані елементи обслуговуючої інфраструктури є важливими для ефективного системного розвитку кредитної кооперації, і кредитних спілок зокрема. Принциповим моментом є доступність послуг допоміжних організацій і закладів для спілок за умови їх членства в обласній асоціації. Наявність серйозних стимулів приєднання спілок до єдиної системи має прискорювати її розвиток і в перспективі привести до входження переважної більшості кредитних спілок до загальнодержавної системи⁵.

У найближчу перспективу основним стратегічним завданням для системи кредитної кооперації в Україні є забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності кредитних спілок на ринку фінансових послуг.

З метою розвитку системи кредитної кооперації в Україні необхідно формувати зважену державну політику у цій сфері. Слід дійти висновку, що заходів регуляторного впливу для розвитку і забезпечення фінансової стійкості системи кредитної кооперації недостатньо. Функціонування кредитних спілок ускладнюється через неврегульованість питань нагляду та контролю за їх діяльністю. Украй незначними наглядовими функціями наділений Національний банк України та Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України.

Метою державної політики регулювання системи кредитної кооперації є створення сприятливого середовища для розвитку кредитно-кооперативних установ, завдяки яким розвивається мале та середнє підприємництво, задовольняються споживчі потреби населення, вирішується проблема детінізації доходів населення.

Регуляторна політика Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України спрямована на ліквідність активів кредитних спілок, підвищення рівня їх капіталізації, створення системи управління фінансовими ризиками кредитних спілок, забезпечення прозорості їхньої діяльності⁶.

Оскільки кредитні спілки є неприбутковими установами, на сьогодні їх фінансова діяльність безпосередньо не підлягає оподаткуванню, однак імовірно, що деякі з господарських операцій кредитних спілок з підвищення їх фінансових показників підлягають оподаткуванню.

Гострим питанням для кредитних спілок є тимчасове звільнення від оподаткування доходів членів кредитних спілок, нарахованих на пайові

⁵ Терещенко Г. М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г. М. Терещенко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 90–91.

⁶ Волкова О. Г. Регулююча політика держави як фактор впливу на фінансову стабільність системи кредитної кооперації / О. Г. Волкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal>.

членські внески, за аналогією тимчасового звільнення від оподаткування депозитних внесків⁷.

Неврегульованими залишаються питання щодо державного гарантування вкладів кредитних спілок, надання державних кредитів і субсидій, рефінансування кредитних спілок, які в умовах подолання наслідків фінансової кризи набувають особливого значення.

Роль кредитних спілок на фінансовому ринку України полягає в тому, що вони є інструментами розв'язання фінансових та соціальних проблем населення та підвищення економічного добробуту держави. Вони об'єднують ті верстви населення, яким інші фінансові установи не надають певних фінансових послуг або ж роблять це на вкрай не вигідних умовах. Допомогаючи одне одному власними коштами, члени кредитних спілок мають можливість не лише вирішити свої фінансові питання, а й створити потужну систему кредитної кооперації, що є вагомим сегментом національних фінансових ринків.

Кредитні спілки, які фактично виконують дві базові банківські операції – акумулювання тимчасово вільних грошових коштів і розміщення їх у кредити на власний ризик, є привабливими для суб'єктів економіки не лише через надання цих найнеобхідніших фінансових послуг, а й завдяки кооперативній природі діяльності та добрій фінансовій репутації.

На фінансовому ринку України кредитні спілки також виконують важливу роль у розв'язуванні соціальних та виробничих проблем суб'єктів економіки, вони є ефективними формами самоорганізації та самопомоги громадян.

Загалом, з метою сприяння розвитку системи кредитної кооперації необхідно:

- визначити перелік регуляторних вимог для кредитних спілок з урахуванням ризиків, обсягу та характеру проведення операцій, наявності мережі відокремлених підрозділів;
- забезпечити належний рівень капіталізації кредитних спілок за рахунок пріоритетного формування резервного капіталу та вилучення з їх пайового і додаткового капіталу складових, режим функціонування яких заважає досягненню мети реальної капіталізації;
- запровадити принципи міжнародного кооперативного руху у процесі управління кредитними спілками, підвищити ефективність діяльності їх громадських органів управління та контролю;
- розширити можливості кредитних спілок щодо кредитування суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, а також іпотечного кредитування широких верств населення;
- активізувати діяльність кредитних спілок щодо підтримки розвитку територіальних громад, насамперед у сільській місцевості, та забезпечення виконання регіональних програм соціального та економічного

⁷ Хомутенко А. Стан та перспективи розвитку фінансового контролю у небанківських фінансових установах України – кредитних спілках / А. Хомутенко // Економіст. – 2009. – № 2. – С. 49–51.

- розвитку відповідних територій, а також у напрямі соціально орієнтованих програм кредитування членів кредитних спілок у трудових колективах підприємств, установ та організацій, навчальних закладах, галузевих профспілках, громадських і релігійних організаціях;
- організувати ефективне державне регулювання та нагляд у сфері кооперативного кредитування з урахуванням міжнародного досвіду та залученням саморегулювальної організації, а також удосконалити механізм забезпечення ліквідності кредитних спілок (у тому числі шляхом встановлення економічних нормативів і вимог до резервування коштів), здійснення рефінансування, визначення порядку застосування таких вимог;
 - визначити місце і роль об'єднаних кредитних спілок та кооперативних банків у системі кредитної кооперації і внести відповідні зміни до актів законодавства, що регулюють їх діяльність;
 - запровадити єдину загальнонаціональну систему стабілізації і фінансового оздоровлення кредитних спілок та організувати методологічне і ресурсне забезпечення;
 - створити необхідні законодавчі та інституціональні умови для функціонування системи гарантування вкладів членів кредитних спілок;
 - впровадити ефективний механізм захисту прав та законних інтересів членів установ, безперешкодного інформування їх про діяльність установ;
 - сприяти організації належної інфраструктури системи кредитної кооперації, діяльності асоціацій кредитних спілок у сфері впровадження єдиних професійних та технологічних стандартів на ринку кооперативного кредитування, у тому числі на засадах саморегулювання;
 - сформувати систему професійної підготовки і сертифікації керівників та фахівців ринку кооперативного кредитування;
 - систематично інформувати населення, зокрема суб'єкти малого підприємництва та фермерських господарств, про можливості, умови та ризики діяльності ринку кооперативного кредитування;
 - встановити вимоги щодо обов'язкового публічного розкриття інформації про діяльність установ і підвищити якість їх аудиту.